

A *házellő*, román nyelvű cigány *abroszárullók* nagyobb számban az első világháború után jelentek meg. Kaposszentjakabon telepedtek meg. A hosszúszoknvás nők, kalapos férfiak a hátukra, vállukra akasztott batyukból abroszt, ágyszerítőt, törülközőt, *belimerkendőket* (berlinert) árultak. A pusztán csak *erdélieknek* nevezték őket.

Az *edényárullók*. A szigeti (szigetvári) magyar nyelvű cigányok zománcedényekkel, pléhtepsikkel házaltak a pusztán.

A magyar *paprikás asszonyok* az őszi és téli hónapokban Sióagárdról jártak, hátukon hordott batyukból mérték az őrölt paprikát.

A *tojásszódók* és a *tikászok* a zsellérsorsú németek és magyarok közül kerültek ki. A *tojásszódó* a hátán pulttonyszerű kosarával járt és vásárolta a tojást. Az 1930-as években Mikulás és húsvét előtt sztaniolos csokoládéfigurákat, húsvét tájban narancsot is hoztak magukkal, amit tojásra cseréltek. A pusztán feltételezhetően nekik volt szerepük a Mikulás, a húsvéti nyuszi és bárány figurák elterjedésében.

A *tikász* egy vagy kétlovas kocsival járta a vidéket, rajta ketrecekkel, amiben a csirkét, tyúkot szállította. A csirkét és a tojást a kaposvári piacra szállították.

Hetenként, kéthetenként a magyar *tejesasszonyok* is megjelentek a pusztákon. Leginkább Kaposvár környéki (sántosi, cserénfai, mérői, töröcskei) özevegasszonyok foglalkoztak vele. Nevük ellenére tejet nem, hanem az általuk ismert tiszta családoktól csak tejfölt és túrót vásároltak, amiből egy kicsit *piharciúni tudtak*.

Rajtuk kívül időnként magyar dísznókereskedők – zsellérré vált kanászivadékok – is felkeresték a pusztákat, akik csak szüldőket vásároltak, hogy lábon tudják a jószágot a *kaposi vagy a szigeti piharcra hajtani*.

A választási borjakért a környékbeli német és magyar hentesek jöttek el, akiknek kisebb üzletükben hetenként 1-2 vágott állatra volt csak szükségük.

Eperjessy Ernő

A bukovinai magyarok Kanadában

1996 áprilisában Höflerné Kelemen Emma, Kóka Rozália és jómagam elutaztunk a kanadai Reginába, ahol még ma is a legtöbb bukovinai származású magyar él. A célunk az volt, hogy fölkeressük a Bukovinából kitelepült székelyek és leszármazottaik közül azokat, akik még beszélnek magyarul. Ez ma már csak a 60 év feletti korosztály.

1885-re elkészült a Trans-Canada vasútvonal, amely a keleti és a nyugati partot összekötötte, ezzel felgyorsult a kontinensnyi ország középső és nyugati területeinek meghódítása. Ehhez telepésekre volt szükség, hogy a hatalmas, lakatlan, soha nem művelt földet termővé tegyék, megműveljék. Már nem volt elég az Egyesült Államokba érkező bevándorlók egy részének Kanadába való irányítása, hanem ügynököket küldtek Európába, akik különféle ígéretekkel csábították a föld nélküli parasztokat az Új Világba. Különösen az Osztrák–Magyar Monarchia tűnt ígéretesnek, mert itt sok földnélküli szegény ember élt. Egy magyar származású ügynök, Eszterházy Pál (aki 1848 után emigrált Amerikába) a kanadai kormány megbízásából röpiratokat készített, amelyen pontos adatokkal, fényképekkel propagálta a már kint élő magyar farmerek sikereit, eredményeit. Ez a propaganda-röpirat elterjedt az egész Kárpát-medencében.

A magyar bevándorlás első korszaka 1885 és 1914 között zajlott le, a bukovinai székelyek is a XX. század elején érkeztek Kanadába. A bevándorlók Alberta és Saskatchewan tartományok szűzföldjeire telepedtek le. Nagyonbrészt földművelők voltak, idegennyelvtudás nélkül, és a legtöbbjük élete végéig sem tanult meg angolul. Azoknak, akik kint a prérin kisebb-nagyobb csoportokban éltek, nem is volt erre szükségük. Az egy faluból, egy tájról érkezettek gyakran együtt is maradtak, így a bukovinai székelyek is. Ők Saskatchewan tartományban Regina környékén kaptak földet, ezt a területet ma is Székelyföldnek nevezik. A Regina környékén élő

Bukovinából áttelepült székelyek betlehemezése Kanadában 1930 táján

magyarság egyharmada Bukovinából, kétharmada pedig a Kárpát-medence más tájairól érkezett.

A XX. század fordulóján a kanadai prérin sorra alakulnak a magyar farmterlepek ilyen nevekkel: Eszterházy (ez volt az első), Békevár, Otthon, Székelyföld, Szentlászló, Zala, Kaposvár, Mátyásföld, Máriavölgy, Szent- József. Ma már ezek a nevek nem léteznek, vagy ha igen, akkor egy-egy régi vasúti megálló jelzi a helyüket, ahol már meg sem áll a vonat, vagy egy templom, amiben már nem tartanak misét. Ilyen a Szent Anna-templom is „Székelyföldön”.¹

A XIX. század második felére a megnövekedett létszámú magyarság egyre nehezebben élt Bukovinában. Megindultak a kitelepülések a jobb élet reményében a Monarchia különböző részeire. Így 1883-ban az Al-Duna vidékére, majd a századfordulón Dévára és környékére. A hagyomány szerint 1905-ben néhány istensegítsi székely lócsempészetbe keveredett, s a várható büntetés elől Kanadába szöktek. Az ő hívásukra indultak el, most már szervezeten, nagyobb csoportban az első telepesek Bukovinából. Őket még több csoport követte 1914-ig, az első világháborúig. Összességében mintegy 160 családot tartanak számon, akik ebben az időszakban vándoroltak ki. Mi vonzotta őket e távoli földrészre?

Kanada ebben az időben már közigazgatási körzetekre volt felosztva, melyek mindegyike 36 sectiont foglalt magába. A sectionnak egy negyede, 160 acre, azaz 112 kateszteri hold, ez egy birtokegység, a hamsted. Ez volt az igényelhető földterület, ezért csak 10 dollár névleges vételárat kellett fizetni, s öt év múlva a tulajdonjogot is elnyerte. Az első telepesek beépítetlen pusztá földet vehettek birtokba. Legtöbbször egy földbevált kunyhóban éltek mindaddig, amíg a családnak sikerült egy elfogadható házat felépíteni. A „pionírok” (első telepesek) életéről Barabás Lukács 1934-ben egyik levelében a következőket írja László Jánosnak: „Most meg a Bukovinából kivándorolt pionérokrol írok, amelyek 1905-1906-1907-ben jöttek többen és egész 1914-ig települtek le Saskacevón államban... Ezek az első pionérok kaptak az államtól 160 hold földet, ezért kellett nekik letenni 10 dollárt. Ez sem a földért lett adva, hanem csak az iratokat kellett fizetni. És a földtelek ezek voltak, mert a föld a világ teremtése óta soha nem volt művelve. Így hát erre a földre kellett építeni valamilyen lakóházat: aki melyent tudott építeni, kinek ahogy ért a pénze, istállót. És három évre, ha fölirt 30 holdat szántani, akkor teljesen ingyen megkapták a földről az örököt. Ezután szabadon rendelkezhetnek földjükkel, eladhatják. Egy szóval aszt csinálnak vele, amit akarnak. Az adó ezekre a földekre egy évre 50 dollártól föl 100 dollárig, amelyre milyen épületek vadnak építve, az szerint van az adó. Igaz, ezek a pionérok jobb része megszenvedett nagyon. Kiment a földre családjával, építettek egy-egy

¹ Bakó Ferenc: Kanadai magyarok. Bp. 1988. 26–27. old.; Dojcsák Győző: A kanadai Esterházy története. Bp. 1981. 75–76. old.

Bukovinából Kanadába települt Kelemen család tagjai az 1920-as években

honapig, azalatt eljárt a férjem földet ki fogni, és ot Eszterházon kelet megvásároljunk mindent. Akor kelet egy vasúti kocsi béreljünk, amibe bekelet pakolni mindent, lovakot, tehenyek, kisbornyuk, disznyók, tyukokot, gépezetet darabokba. Menyi volt a dolog! A hatodik állomáson akkor ot ki pakolni, onat vaj negyven mért földet költöztetni, ahol sohase jártunk, embervel se találkoztunk. Menyi időbe telet, amig ojan meszünet mindent oda költöztetük! És ot a szabad ég alá letelepedni! Ot havazo éjel bétakart, más-kor az eső jöt rejánk, és nem volt még az se amibe leváltozunk, mert a ládánk el tévedet. És márciustol junius utolsó hetibe kaptuk meg... Jo hogy elég erősek voltunk és kibirtuk!”³

Az 1920-as évekre sikerül a bukovinai magyaroknak megkapaszkodniuk és beilleszkedniük a kanadai életformába. Kérdés, hogy a hazájuktól, népüktől elszakadva, teljesen más környezetben, szétszóródva, hogyan, meddig őrizhették meg a magukkal vitt hagyományokat? Éleinte a farmokon kisebb családi közösségekben még ugyanúgy éltek, mint Bukovinában. Ételeiket ugyanúgy főzték, ugyanúgy beszéltek, s viseletük még Bukovinából származott. Hagyományos egyházi ünnepeiket igyekeztek megtartani, bár ez pap hiányában igen nehéz volt. A népszokásokat is próbálták életben tartani. Ez természetes volt abban az időben, hiszen ezt vitték magukkal, ebből tudtak töltekezni a mindennapos küzdelemhez. A hagyományos életforma követése nem volt egyszerű, ugyanis a faluközösségből egy leszűkült, elzárt családi közösségbe kerültek. A bukovinai családok igyekeztek tartani egymással a kapcsolatot, ugyanabba a körzetbe telepedtek le, de a farmok egymástól legalább 5-6 mérföldre voltak, így lehetetlen volt a mindennapos, gyakori találkozás. Leginkább télen látogatták egymást, amikor nem volt munka a földeken, de akkor meg a sokszor igen kemény kanadai tél volt az akadály. Hiányoztak azok az alkalmak, társas összejövetelek, amelyek a szokásokat éltették. Mindezek ellenére az első nemzedék még ragaszkodott a szellemi örökséghez.

² Barabás Lukács levélét Rudolf László tette közzé Székely füzetek 1996/ 2. számában. 4. old.

³ A könnyebb olvashatóság kedvéért mondatokra, tagmondatokra tagoltam a szöveget, a többi helyesírási hibát nem javítottam.

föld burdét és abban laktak, amíg jobb házat tudtak építeni. Soknak nagyon nehezen ment, mert pénze nem volt, így hát ott kellett családját hadja, és elmenjen 50-60 mért földet, hogy valami kis munkát kapjon hogy egy kis pénze legyen, hogy élelmet vegyen a családja részére a hosszú télre, amely igazán kemény tél, ami itt szok lenni. De azért ezek megedcett bujdosó csángó magyarok. Vagy jobban lehet nekik mondani: Székelyek.”²

Dávid Adolfné Balogh Veronika, aki 1909-ben vándorolt ki Kanadába, 1961-ben nővérének Magyarországra a következőket írta letelepedésük első időszakáról: „Mikor meg érkezünk Eszterházára, imán este 6 ora volt, és csak oljan kezdetleges kis város volt, alig volt bene 20 épület. Volt két család magyar, és az egyik befogadot műnköt. De akik nagy család volt, a városba nemis kaptak hejet, alig kaptak, ahol megháljanak. És épen szombat este volt, és kiadták nekünk, hogy vásároljunk enivalot mert vasárnap nem lehet veni semit... Aki befogadot olyan szegény özvegy aszony volt. Volt három lejánkjája és egy hét éves fija, azaz aszony ötöd magával élt az egykeresetéből, nekünk nem adhatot semit, de nem is vártuk, mü segítettük őket...Otvoltunk egy

1911-ben mindkét telepen, „Székelyföldön” és Mária-völgyben templomot építettek. Addig háznál tartották a misét alkalmanként, amikor éppen volt pap. Minden farmon megünnepezték a karácsonyt, előtte megtartották az adventi böjtöt, karácsonyát állították. Az éjféli misére nem mindig jutottak el, a kemény hideg, a sok hó, a nagy távolság ezt sokszor megakadályozta. Egymás megéneklésének szokása sokáig élt közöttük. Komák, rokonok, szomszédok meglátogatták egymást ezeken a napokon, s egy szép karácsonyi énekekkel köszöntötték a háziakat. Ez a szokás még az 1930-as évek végén, az 1940-es évek elején is élt a Reginába költözött bukovinai székelyek között. Ugyancsak élt az aprószentekelés is, azzal a módosulással, hogy férfiak férfiakat náspángoltak meg, nem a fiúk a lányokat. Fénykép őrzi a betlehemezés meglétét is az 1930-as évekből. De itt a csobányok már nem bőr, hanem textil álarcot viselnek, a többi szereplő pedig városi ruhában van.

A húsvét előtti nagyböjtöt már nem tartották meg olyan szigorúan, mint Bukovinában, de a nagyhetet végigböjtölték, különösen a nagypénteket. Hosszú ideig megvolt az ételszentelés szokása is. A méhviasszal írott hímes tojást Kanadában már nem készítették, hanem ruhafestékekkel mindenféle színes tojást festettek. A húsvéti locsolkodás Kanadában már egyáltalán nem volt szokás.

Az egyházi ünnepek közül még Péter-Pál-napját tartották meg. Ilyenkor mise után összegyűltek a templom körül, és (angol hatásra) piknikeztek. A gyerekek játszottak, a felnőttek beszélgettek, ettek, ittak. Estére pedig bált rendeztek, ez alkalom volt arra is, hogy a fiatalok megismerkedjenek egymással. A két világháború között az 1930-as, 1940-es években volt szokásban ez a fajta összejövetel.

Kezdetben a lakodalmat még a háznál tartották kint a farmon, de akik a városba költöztek, már a különböző „hall”-okban rendezték meg az esküvő utáni fogadást. A lakodalmi szertartást, a menyasszony kikérését, a szülőktől való búcsúzást az 1920-as évekig megtartották, de később már ez is elmaradt. A násznépet az esküvő után pálinkával fogadták, s a továbbiakban úgy zajlott a lakodalom, mint Bukovinában. Az ajándék bemondása csak kezdetben volt divat, hamarosan a menyasszonytánc helyettesítette ezt, amit valószínű a magyarországi magyaroktól vettek át. A menyasszonytánc szokása szinte a mai időkig fennmaradt a lakodalmakban. Ma már az ajándékozás, az angol szokásnak megfelelően, a lakodalom előtt az un. „saer”-on történik, amikor a barát nők és más meghívottak a menyasszonynak a becsomagolt és névkártyával ellátott ajándékot átadják. Az ajándékozókat szendviccsel, kávéval kínálják a háziak.

Bukovinában a keresztelejre sok keresztszülőt, általában 10-15 párt hívtak meg a barátok, rokonok közül. Ezt a szokást az 1940-es években még megtartották Kanadában is. A *koloznára* (keresztelői ajándék), vagy a *radinára* (élelem a szülő asszonynak) kanadai ismerőseim nem emlékeztek.

A temetkezési szokások közül megtartották a halott melletti virrasztást, és a fényképek tanúsága szerint az 1930-as években még ún. „bugyogókkal” (kendőből készített dísz) feldíszített szekéren szállították a halottat a házból a több mérföldre lévő templomba, ahol felravatalozták, s a templom mellett lévő temetőben eltemették. Ma már a városokban élő bukovinai székelyek leszármazottai teljesen a kanadai szokások szerint temetik halottaikat.

A Kanadába kitelepült bukovinai magyarok legelőször a háziipart, a szövés-fonást felejtették el. Nem volt hozzá szerszám, nyersanyag, s egyszerűen nem volt rá szükség. Bár a városból messze laktak, mégis egyszerűbb volt a szükséges textilfélélt megvásárolni, mint előállítani. Jellemző a Bukovinából kitelepült *koszokár* (szücsmester) esete, aki Kanadában nem tudott megélni a bundakészítésből a hideg telek ellenére, mert a gyári termék olcsóbb volt. Javított, foltozott bundára sem volt szükség.

A magukkal vitt népviselet darabjait addig hordták, míg el nem szakadtak, aztán városi ruhával pótolták. Jellemző módon először a férfiak hagyták el a népviseletet, az asszonyok tovább megőrizték annak egy-egy darabját. Még ma is lehet találni néhány családnál egy-egy pendelyt, szedett inget, himzett csipkés lepedőt, amit ereklyeként őriznek. Emlékezteti őket származásukra. A második nemzedék tagjai, akik már Kanadában születtek, vagy kisgyermekként kerültek oda, a népviseletet nem ismerték, számukra természetes a városi viselet.

Az étkezésben őrizték meg legtovább hagyományukat. Néhány „bukovinai” étel még ma is főznek a városokban is (pl. töltött káposztát, tejeles csirkét máléval). A más gazdasági és

földrajzi körülmények közé került székelyeknek a táplálkozásában az arányok változtak meg. Bukovinában a tej és tejtermékek alkották a mindennapi betevőt, húst kevesebbet és ritkábban fogyasztottak. Kanadában ez fordítva történt. A hús vált fő táplálékká, kevesebb tejet és tejterméket ettek, elmaradt a juhtúró, sajt, orda az étrendből. Ugyanis a juhtenyésztés a zord klíma miatt nem terjedt el, bár egy-egy család próbálkozott vele, de abbahagyta, mert a kanadai hosszú, nagyon hideg teleket az állatok nehezen vésztették át.

Az ételkészítés módja, az étrend kezdetben ugyanolyan volt, mint Bukovinában. Az ünnepi étrend sem változott, tehát tyúkhúsleves, töltött tyúk, főtt hús, galuska (töltött káposzta), rántott hús (ami zsírban megsült húst jelentett) és mákos, diós, túrós kalács. Tavasszal gyakran főztek salátalevest, ami közkedvelt bukovinai étel.

Részben angol hatásra, részben a földművelő munka sajátosságai és a farmokon lévő nagy távolságok miatt megváltozott az étkezések sorrendje. A vacsora vált főétkezéssé. Délben csak valami hideget vagy maradékot ettek. Reggel igyekeztek bőségesebben táplálkozni.

A tömeges városba való településsel a hagyományos ételeket felváltották a jórészt angol hatásra kialakult kanadai ételek. Előtérbe kerültek a sült húsok, különféle édességek, de megőriztek egy-egy hagyományos magyar ételt is, úgymint a töltött káposztát, tejeles csirkét, kolbászt. Az idősök főznek még salátalevest és malét is.

A kitelepült székelyek első nemzedéke nem igazán tanult meg angolul. A farmokon nem volt szükségük az angol nyelvre, elég volt, ha elsajátították azt a néhány szót, ami a vásárláshoz, ügyintézéshez kellett. Az asszonyok, akik ritkán fordultak meg a városban, csak anyanyelvükön beszéltek. A gyermekek már angol iskolába jártak, angol nyelven tanultak meg írni, olvasni, ugyanis magyar nyelvű iskola nem volt. Ők már kétnyelvűek lettek. Az 1920-as évek végén a gazdasági világválság hatására sok farmer tönkrement, kénytelen volt a farmját eladni, s a városban keresett munkát. Itt már elengedhetetlen volt az angol nyelv ismerete. A kitelepült székelyek harmadik-negyedik nemzedéke már nem beszél magyarul, csak angolul. A magyar származás tudatát a klubszerűen működő ún. magyar házak próbálják még fenntartani.

Fábián Margit

„Bészántottál, bévetettél”

Az olyan igékről, melyek nem tulajdon jegyzésben vétetnek

„Aki érteni akar, annak vissza kell menni a mondottak mögé. Válaszként kell megérteni őket egy kérdés felől, melyre válaszolniak.”

(Hans-Georg Gadamer)

Hajdani jó Erdősi Sylvester János XVII. századi bibliafordításának előszavában elmondja, hogy a Biblia megértése talán azért okozhat nehézséget az olvasónak, mert nyelve tele van költői képekkel, vagyis olyan *igékkel* (szavakkal), amelyek *nem tulajdon jegyzésben vétetnek*, ma úgy mondanánk, nem szószertint értendők, hanem jelképes jelentésűek. A neves prédikátor azonban jól ismerhette a magyar népköltészet általa elítelt pajkos dalaait is, hiszen épp ezek költői stílusa áll legközelebb a Szentírás képes beszédéhez. A hívságos világi és a szakrális szövegek összevetése azonban nem volna illendő, ezért bocsánatkérően hozzáteszi, ezt az *alávaló példát* csak azért hozza föl, hogy a *ganajban aranyat keressen*. Valójában a képes beszéd a magyar népi költői stílus sajátossága. Mint írja: *Könnytű pedig hozzászokni az műi népiünknek, mert nem idegen ennek az ilyen beszédnek neme. Íl énekekben, kiváltképpen az virágénekekben, melyekben csudálhatja minden nép az magyar nép elméjének íles voltát az letisben.* (Képalkotásban.)

A magyar népköltészet jelkép-nyelvet már Vikár Béla felfedezte, s mindjárt azzal magyarázta, hogy a szexualitás durva nevén nevezése helyett alakult ki ez a virágnyelv. Lükő Gábor volt az, aki az 1942-ben megjelent alapvető munkájának címében a *magyar lélek formáinak* nevezte ezt a népi kultúránk minden területén megjelenő sajátos szimbólumvilágot. Könyvében